OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERVISNINGS- OCH KULTURMINISTERIET

Asiantuntijalausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle
Mervi Eskelinen, opetusneuvos
opetus- ja kulttuuriministeriö
8.6.2022

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta koskien vuosia 2018-2021. Opetus- ja kulttuuriministeriö haluaa myös esittää kiitoksensa kasvatuksen ja koulutuksen osalta kattavasta raportista ja perustelluista suosituksista yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjintään puuttumiseksi sekä ottaa kantaa relevantteihin suosituksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi ilokseen todeta, että ministeriössä on jo useiden kertomuksessa esitettyjen suositusten osalta käynnissä monipuolista kehittämistyötä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Oikeus oppia –kehittämisohjelman tavoitteena yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa

Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa keskeisenä lähtökohtana on yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kasvatuksessa ja koulutuksessa. Hallitusohjelman toimeenpanon tueksi opetus- ja kulttuuriministeriössä laadittiin Oikeus oppia –kehittämisohjelma vuosille 2020-2023, jolla on vahvistettu varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen laatua ja yhdenvertaisuutta. Oikeus oppia –ohjelmaan on varattu 313 miljoonaa euroa vuosille 2020-2023. Ohjelman sisällä on toteutettu työryhmätyöskentelyä, lainsäädäntö-, selvitys- ja kehittämishankkeita sekä myönnetty valtionavustuksia. Yksi työryhmistä on keskittynyt valmistelemaan koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa ja sen tehtävänä on muun muassa ollut tasa-arvorahan ja positiivisen erityiskohtelun saattaminen pysyväksi osaksi varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoitusjärjestelmää. Työryhmä on myös teettänyt selvityksen koulutuksellisen yhdenvertaisuuden sekä alueellisen ja sosiaalisen eriytymisen teemasta ja käynnistänyt selvitykseen liittyen jatkotoimia. Lisäksi työryhmä käynnisti erillisen valmistelutyön perusopetuksen laatukriteerien valmistelun käynnistämiseksi, varhaiskasvatuksen lähipalvelua ja perusopetuksen lähikoulua koskevien kysymysten pohtimiseksi koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta sekä koronapandemian vaikutusten tasaamiseksi.

Koulutuksen yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä yhteiskunnallinen merkitys oli yksi keskeinen koulutuspoliittisen selonteon ydinviesti. Oikeus oppia -ohjelman puitteissa on tuettu oppimiserojen kaventumista ja koulutuksellisen tasa-arvon lisääntymistä merkittävin valtionavustuksin sekä käynnistämällä tutkimus- ja kehityshankkeita. Vuonna 2021 myönnettiin esi- ja perusopetukseen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin 67,8 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatukseen 24,6 miljoonaa euroa avustuksia vuosille 2021–2022. Avustuksella vahvistetaan koulutuksen tasa-arvoa kohdentamalla tukea niille kunnille tai alueille, joissa on enemmän sosioekonomista huono-osaisuutta.

Lasten ja nuorten hyvinvointia tuettiin monella tavalla Oikeus oppia -ohjelman erilaisissa hankkeissa, valtionavustuksissa ja politiikkatoimien valmistelulla. Oikeus oppia -ohjelmassa järjestettiin erillinen lasten ja nuorten kuuleminen, ja hankkeessa kehitetään myös jatkossa lapsia ja nuoria osallistavia toimintamalleja. Hyvinvointia vahvistettiin erityisesti käynnistämällä perusopetuksen oppilaiden lisääntyneiden poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi uusi sitouttavan kouluyhteisötyön hanke, joka pyrkii luomaan vaikuttavan, valtakunnallisen toimintamallin. Hankkeesta on rahoitettu pilottihankkeita 12,4 miljoonalla eurolla, ja pilottien arviointia toteuttaa Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Lasten ja nuorten tasa-arvoisia edellytyksiä oppia digitalisoituvassa yhteiskunnassa tarvittavia digitaalisia taitoja on vahvistettu luomalla kansalliset tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen, medialukutaidon ja ohjelmointiosaamisen kuvaukset. Varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetukseen tuotetut kuvaukset ovat osa Uudet lukutaidot -kehittämisohjelmaa sekä opetus- ja kulttuuriministeriön laajempaa Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa (2020–2022). Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi yhteensä kaksi miljoonaa euroa 22:lle varhaiskasvatuksen ja 24:lle esi- ja perusopetuksen järjestäjälle keväällä 2021. Avustuksilla tuetaan osaamisen kuvausten käyttöönottoa sekä digitaalisten taitojen kehittämistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmän, jonka tehtävänä on tukea koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta, oppilaiden osallistamista sekä opetushenkilöstön valmiuksien lisäämistä koskevien hallitusohjelmakirjausten toimeenpanoa sekä tehdä esityksiä konkreettisiksi toimenpiteiksi.

Tällä hallituskaudella tavoitteena on myös ollut vahvistaa toimenpiteitä maahanmuuttajien integroitumiseksi yhteiskuntaan. Vapaan sivistystyön lakia muutettiin siten, että maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan hyväksytty koulutus erotetaan omaksi osakseen vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmässä (912/2021). Laki tulee voimaan 1.1.2022. Muutoksen myötä vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet järjestää tätä koulutusta riippumatta siitä, kuinka paljon muuta vapaan sivistystyön koulutusta järjestetään. Muutoksen jälkeen tämän koulutuksen järjestämiseen on vuosittain varattu 11,83 milj. euroa (aikaisemmin julkisen talouden suunnitelmassa oli tälle koulutukselle varattuna 4,927 milj. euroa).

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus käynnistivät maahanmuuttaneiden perusopetuksen oppilaiden oppimis- ja koulunkäyntivalmiuksia tukevan toimenpideohjelman. Vuosille 2022–2026 ajoittuva ohjelma suunnataan erityisesti vuosiluokkien 7–9 oppilaille. Toimenpideohjelmalla vahvistetaan erityisesti vieraskielisten sekä vasta maahan tulleiden oppilaiden kielitaitoa, opiskelu- ja koulunkäyntivalmiuksia sekä perustaitoja sekä varmistetaan sujuvia siirtymiä toiselle asteelle, sekä valmistavasta opetuksesta

yleisopetukseen. Toimenpideohjelma on osa perusopetuksen Oikeus oppia -ohjelmaa. Maahanmuuttotaustaisten oppilaiden perustaitojen toimenpideohjelmaan on varattu 13 miljoonaa euroa.

Oikeus osata –kehittämisohjelman tavoitteena yhdenvertaisuuden edistäminen toisella asteella

Ammatillisen koulutuksen laatua ja tasa-arvoa parantava Oikeus osata kehittämisohjelma varmistaa osaltaan, että kaikki ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat saavat vankan ammattiosaamisen ja hyvät perustaidot työtä, elämää ja elinikäistä oppimista varten. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa kehittämisohjelman yhteistyössä Opetushallituksen kanssa vuosina 2020–2022.

Oikeus osata -kehittämisohjelman tavoitteena on varmistaa ammatillisen koulutuksen laatu ja tukea sen jatkuvaa parantamista ammatillisen koulutuksen laatustrategian vaikuttavuustavoitteiden ja linjausten mukaisesti. Lisäksi ohjelman tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta, asuinpaikasta tai tuen tarpeesta johtuvia eroja oppimisessa ja oppimistuloksissa ja edistää näin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ammatillisessa koulutuksessa.

Kehittämisohjelma on osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman toimeenpanoa. Se edistää hallitusohjelman osaamistason nostamista, koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamista, oppimiserojen kaventamista sekä laadun parantamista koskevien tavoitteiden toteutumista ammatillisessa koulutuksessa. Kehittämisohjelma tukee myös hallituksen keskeisten toimenpiteiden, kuten oppivelvollisuuden laajentamisen, jatkuvan oppimisen uudistuksen sekä kotouttamista tukevien kehittämistoimien valmistelua. Kehittämisohjelma jatkaa ja tehostaa ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tukemista. Kolmen vuoden aikana ammatillista koulutusta kehitetään yhteensä yli 270 miljoonalla eurolla. Lisäksi strategiarahoitusta suunnataan tukemaan kehittämisohjelman tavoitteita.

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmassa on neljä laajaa toimenpidekokonaisuutta, jotka ovat 1. oppimisen edellytysten ja oppimistulosten parantaminen, 2. hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen, 3. toimintakulttuurin uudistamisen ja sen johtamisen tuki sekä 4. kyky vastata toimintaympäristön muutoksiin.

Ohjelma kokoaa ammatillisen koulutuksen järjestäjät, opiskelijat, opettajat ja työelämän kumppanit, muut ammatillisen koulutuksen asiantuntijat ja sidosryhmät sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen virkamiehet tekemään yhdessä työtä ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon parantamiseksi. Kehittämisohjelman toteutumista ohjaamaan, seuraamaan ja tukemaan asetetaan laaja-alainen seurantaryhmä.

Lukiokoulutuksen laatu ja saavutettavuusohjelma

Lukion laatu- ja saavutettavuusohjelmalla luodaan pohjaa lukiokoulutuksen laadun systemaattiselle ja pitkäjänteiselle kehittämiselle. Tarkoituksena on tukea lukiokoulutuksen järjestäjiä mm. uuden lukiolain ja

opetussuunnitelman toimeenpanossa sekä koulutuksen laadun parantamisessa. Laatu- ja saavutettavuusohjelman toteutukseen on varattu yhteensä 15 miljoonaa euroa vuosille 2021–2022.

Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman tavoitteena on edistää lukiolaisten hyvinvointia ja vahvistaa koulutuksen tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja saavutettavuutta. Tavoitteena on myös nostaa osaamistasoa ja osaamisen laatua sekä kaventaa oppimiseroja sekä tukea koulutuksen järjestäjiä lukiokoulutuksen laadunhallinnassa. Lisäksi tavoitteena on tukea lukiolain ja opetussuunnitelmien toimeenpanoa, oppivelvollisuuden laajentamista lukiokoulutukseen ja jatkuvan oppimisen vahvistamista.

Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma toteutuu viitenä toimenpidekokonaisuutena. Läpileikkaavina teemoina ovat opiskelijalähtöisyys sekä yhteisöllisyyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden vahvistaminen. Ohjelmalla vahvistetaan lukiokoulutuksen saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta sekä laatuajattelun roolia osana lukiokoulutuksen toimintakulttuuria ja opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Lisäksi kehitetään ohjaukseen laatua kansallisesti yhtenäisillä toimintatavoilla sekä tuetaan opiskelijoiden yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia. Kehittämisohjelmalla parannetaan edellytyksiä hyödyntää digitaalisia ratkaisuja oppimisen ja opiskelun tukena sekä vahvistetaan laadunhallinnan ja -kehittämisen perustaa laatimalla lukiokoulutuksen laatustrategian ja sitä toteuttavat toimenpide-esitykset.

Kommentit suosituksiin luvussa *Viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelua ja sen tukemista on tehostettava merkittävästi*

Opetus- ja kulttuuriministeriö on ohjeistanut kaikkia hallinnonalansa virastoja tulossopimuksissa siten, että virastojen tulee raportoida yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumisesta ja käytännön toimenpiteistä, ja toimittaa vuosittain edellisiä koskevat voimassa olevat suunnitelmat ministeriölle helmikuun loppuun mennessä. Raportointi näistä toteutuu käytännössä osana tilinpäätös/toimintakertomusraportointia. Käytännössä opetus- ja kulttuuriministeriön tulee kuitenkin edelleen vahvistaa seurantaa ja muodostaa kokonaiskuva virastoilta saatavaa raportointitiedon pohjalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö suhtautuu hyvin myönteisesti yhdenvertaisuusvaltuutetun käynnissä olevaan arviointimittareiden ja työkalun kehittämistyöhön.

Kommentit suosituksiin luvussa Koulutus yhdenvertaisuutta vahvistamaan

Syrjintään puututaan kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa laaditun toimenpideohjelman avulla

Kuten kertomuksessa todetaan, rasismia, syrjintää ja kiusaamista esiintyy kaikilla koulutusasteilla varhaiskasvatuksesta alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriössä on laadittu yhteistyössä muiden hallinnonalojen

kanssa toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Hallitusohjelmaan on kirjattu lupaus syrjimättömyydestä, lapsen ja nuoren oikeudesta koskemattomuuteen sekä oppilaitosten yhteisöllisyyden ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä. Tavoitteena on nollatoleranssi kiusaamiselle, häirinnälle, sosiaaliselle syrjinnälle ja väkivallalle kouluissa ja oppilaitoksissa. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on kiinteä osa toimenpideohjelmaa.

Toimenpiteet

- Toimenpide 1: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa
- Toimenpide 2: Lainsäädäntöhanke turvallisen opiskeluympäristön turvaamiseksi
- Toimenpide 3: Sitouttava kouluyhteisötyö
- Toimenpide 4: Henkilöstön ja johdon koulutus
- Toimenpide 5: Kiusaamisen ehkäisyn sivusto
- Toimenpide 6: Perusopetuksen oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuurin edistäminen
- Toimenpide 7: Sairaalaopetuksen kehittäminen
- Toimenpide 8: Kansallinen toimielin
- Toimenpide 9: Ankkuritoiminta vahvemmin osaksi koulujen ja oppilaitosten kiusaamisen vastaista toimintaa
- Toimenpide 10: Ennalta ehkäistään jengiytymistä edistämällä lasten ja nuorten myönteistä ryhmäytymistä
- Toimenpide 11: Kiusaamista ja häirintää koskevien säännösten täsmentäminen lukiolaissa ja ammatillista koulutusta koskevassa laissa
- Toimenpide 12: Toisen asteen oppilaitosten yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen
- Toimenpide 13: Häirintäyhdyshenkilötoiminnan vahvistaminen korkeakouluissa
- Toimenpide 14: Nuorisotyön menetelmien ja toimintamallien jalkauttaminen kouluihin ja oppilaitoksiin

Osana kiusaamisen ehkäisyn toimenpideohjelmaa on toteutettu lainsäädäntöhanketta turvallisen opiskeluympäristön turvaamiseksi perusopetuksessa ja toisella asteella. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) käynnisti kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arvioinnin. Arvioinnin tehtävänä on luoda kriteerit ja arviointimenetelmät kiusaamista ehkäisevien menetelmien toimivuuden ja vaikuttavuuden arviointiin sekä arvioida käytössä olevia menetelmiä näiden kriteereiden kautta.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvelvoitteen ulottaminen varhaiskasvatukseen

Hallituskaudella on edistetty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun ulottamista muiden koulutusasteiden tapaan myös varhaiskasvatukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hanketta erittäin kannatettavana, koska ilman suunnitteluvelvoitetta yhdenvertaisuuden tai tasa-arvon edistäminen toteutuu varhaiskasvatuksessa satunnaisesti. Vuonna 2016 varhaiskasvatuksen velvoittavaan opetussuunnitelma-asiakirjaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet) kirjattiin, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Tämä ei ole

kuitenkaan ollut riittävä turvaamaan sukupuolisensitiivistä varhaiskasvatusta. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on ollut edustaja edellä mainitussa lainsäädäntöhankkeessa. Myös Opetushallitus on jo alkanut valmistella yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun tukimateriaaleja varhaiskasvatuksen järjestäjille ja palveluntuottajille. Ne ovatkin ensiarvoisen tärkeitä, sillä ilman riittävää tukea yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat jäävät laaditun asiakirjan tasolle, joka ei ulotu tosiasialliseen varhaiskasvatustoimintaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakaa kertomuksessa esitetyn huolen siitä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelu myös muilla koulutuksen tasolla liian ylimalkaista, eikä lähtötilanteen arviointi, tavoitteiden asettaminen ja niiden saavuttamisen arviointi ole aina riittävää. Tukimateriaalien lisäksi tarvitaan myös täydennyskoulutusta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on yhtä mieltä siitä, että varhaiskasvatukseen ja oppilaitoksiin tarvitaan laadukkaiden toiminnallisten yhdenvertaisuussuunnitelmien lisäksi antirasistista ja syrjinnänvastaista kasvatustyötä. Tämä edellyttää riittävää täydennyskoulutusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannustaa kasvatus- ja opetushenkilöstön tutkintokoulutusten järjestäjiä huolehtimiaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen riittävää käsittelyä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö yhtyy kertomuksessa esitettyyn kantaan siitä, että kaikilla koulutustasoilla varhaiskasvatuksesta alkaen tulee suunnitella tehokkaat ja saavutettavat prosessit kiusaamiseen, häirintään ja syrjintään puuttumiseksi. Parhaillaan lausunnolla olevassa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen hallituksen esityksessä on esitetty vahvistettavaksi varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän velvollisuutta puuttua havaitsemaansa häirintään. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa esitystä.

Koronapandemian vaikutuksia lapsiin ja nuoriin seurataan ja sen vaikutuksia pyritään tasaamaan

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja aluehallintovirastojen opetus- ja kulttuuritoimi -vastuualueet ovat yhteistyössä toteuttaneet koronavirusepidemian aikana huhtikuusta 2020 lähtien säännöllisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen järjestäjille verkkokyselyn varhaiskasvatuksen ja opetuksen tilanteesta ajantasaisen tilannekuvan muodostamiseksi sekä paikallisen ja valtakunnallisen johtamisen ja informaatio-ohjauksen järjestämisen tueksi. Vuonna 2022 tiedonkeruu jatkuu opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta. Kyselytietojen perusteella on voitu muodostaa pandemian eri vaiheissa tilannekuvakäsitystä siitä, miten varhaiskasvatusta ja esi- ja perusopetusta on järjestetty. Varhaiskasvatuksessa kyselytietojen avulla on seurattu varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrän vaihtelua ja lasten varhaiskasvatuksessa viettämän ajan kestoa pandemian eri vaiheissa. Lisäksi on tiedusteltu mahdollisia erityisiä asiakasryhmiä, joiden kohdalla poissaolot ovat tihentyneet ja/tai pidentyneet. Kyselyihin on sisällytetty myös vaihtuvia osioita arvioidun tilannekohtaisen tietotarpeen perusteella.

Perusopetuksessa on seurattu muun muassa lähi- ja etäopetusta saavien perusopetuksen oppilaiden määrän kehitystä valtakunnallisesti ja alueellisesti. Lisäksi on seurattu erityisesti lainsäädännön soveltamista sen selvittämiseksi, 1) missä laajuudessa opetuksen järjestäjät ovat soveltaneet määräaikaista perusopetuslain 20 a §:ää etäopetuksen järjestämiseksi tilanteissa, joissa kunnan tartuntataudeista vastaava viranomainen on

päätynyt sulkemaan koulun tiloja ja 2) missä laajuudessa opetuksen järjestäjät ovat soveltaneet perusopetuslain 18 §:ää erityisten opetusjärjestelyjen järjestämiseksi tilanteissa, joissa tämä on perustelua oppilaan tai tämän läheisen terveydentilan vuoksi. Kyselytietojen avulla on seurattu myös koronaviruksesta johtuvista syistä kotiopetukseen siirtyneiden perusopetuksen oppilaiden sekä ns. tavoittamattomien oppilaiden määriä. Lisäksi kyselyihin on sisällytetty vaihtuvia osioita arvoidun tilannekohtaisen tietotarpeen perusteella.

Kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevien lasten oikeus lähiopetukseen turvattiin. Poikkeukselliset opetusjärjestelyt eivät koskeneet esiopetuksen oppilaita, perusopetuksen 1–3 vuosiluokkien oppilaita, 17 §:ssä tarkoitettuja erityisen tuen päätöksen saaneita oppilaita, 25 §:n 2 momentissa tarkoitettuja pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaita eikä 5 §:ssä tarkoitettuja valmistavan opetuksen oppilaita. Näillä oppilailla oli oikeus saada lähiopetusta myös poikkeuksellisten opetusjärjestelyiden aikana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, aluehallintovirastot sekä Opetushallitus ovat tiivistäneet keskinäistä viranomaisyhteistyötä ja seuranneet tiiviisti koronapandemian kehittymistä järjestämällä säännöllisesti tilannekuvakokouksia. Yhteistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa on myös tiivistetty koronapandemian aikana.

Opetushallitus on seurannut koronatilanteen kehittymistä tiiviisti alkuvuodesta 2020 lähtien ja tukenut varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen järjestäjiä terveysturvallisuuden edistämisessä korona-aikana. Opetushallitus on pandemian aikana seurannut varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen järjestämistä ja tiedottanut ja antanut neuvontaa ja ohjausta varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjille sekä yksityisille varhaiskasvatuksen palveluntuottajille ja edistänyt toiminnan vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta lain velvoittaman tehtävänsä mukaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä valtion erityisavustuksin poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on seurannut koronapandemian vaikutuksia sekä eri selvityksistä ja tutkimuksista saatavan tiedon avulla, että ministeriön rahoittamilla tutkimushankkeilla. Valtion erityisavustuksia koronaepidemian vaikutusten tasoittamiseen on myönnetty vuosina 2020 ja 2021 varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetukseen yhteensä noin 124 miljoonaa euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön avustuksen saajille toteuttaman seurantakyselyn mukaan avustusta on käytetty varhaiskasvatuksessa eniten lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tehostamiseen. Avustuksella oli myös tuettu syrjäytymisvaarassa olevia lapsia, tehostettu moniammatillista yhteistyötä ja kehitetty uusia toimintamalleja sekä lievennetty lasten pitkittyneiden poissaolojen seurauksia. Näiden lisäksi avustusta on käytetty myös huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tehostamiseen. Suomi/ruotsi toisena kielenä opetukseen avustusta oli käytetty edellä mainittuja vähemmän. Kyselyn mukaan S2/R2-opetuksessa olevat lapset saattoivat jäädä kotiin matalammalla kynnyksellä ja pidemmäksi aikaa kuin muut lapset. Yleisin keino edellä kuvattujen tavoitteiden saavuttamiseksi on ollut lisähenkilöstön palkkaaminen, useimmiten varhaiskasvatuksen lastenhoitajia tai avustajia. Esi- ja perusopetuksessa avustusta on käytetty selvästi eniten tukiopetuksen ja osa-aikaisen erityisopetuksen sekä muiden oppimisen ja koulunkäynnin tukimuotojen järjestämiseen. Yleisin keino tähän on ollut opetushenkilöstön, esimerkiksi erityisopettajien, resurssiopettajien ja koulunkäynninavustajien palkkaaminen, sekä opetusresurssien vahvistaminen esimerkiksi opettajien lisätunteilla ja tukiopetuksen ja

jakotuntien lisäämisellä. Lisäksi avustusta on käytetty myös lisääntyneiden koulupoissaolojen seurauksien lieventämiseen tai koulupudokkuusriskissä olevien oppilaiden tukemiseen. Avustuksella on rahoitettu myös maahanmuuttotaustaisten oppilaiden tukemista S2-opetusta ja valmistavan opetuksen resursseja vahvistamalla. Osa on käyttänyt avustusta myös oppilaanohjauksen resurssien lisäämiseen sekä henkilöstön osaamisen vahvistamiseen esimerkiksi tuen tarpeen tunnistamisessa, yksilöllisen tuen suunnittelussa ja annetun tuen arvioinnissa sekä tukea tarvitsevan oppijan kohtaamisessa sekä erilaisiin materiaalihankintoihin.

Koronapandemian vaikutuksia on pyritty tasaamaan myös muilla hallinnonaloilla. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan osalta hallitus toteutti vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossaan lasten ja nuorten hyvinvointiohjelman, jonka myötä kuntien valtionosuudella tuettiin lapsia, nuoria ja perheitä koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa 112,3 miljoonalla eurolla. Varoja ohjattiin muun muassa perheiden matalan kynnyksen palveluihin sekä lasten ja perheiden sosiaalipalveluihin sekä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin. Tavoitteena oli torjua koronaviruspandemian aiheuttamia sosiaalisia ongelmia ja varmistaa, että lasten, nuorten ja perheiden palveluiden toimintaa voidaan ylläpitää pandemiasta huolimatta.

Opetus- ja kulttuuriministeriön taloudellinen tuki opetuksen ja koulutuksen järjestäjille koronavirustilanteen johdosta toisella asteella

Lisärahoituksilla on tuettu koulutuksen järjestäjiä pitkittyneen koronavirustilanteen johdosta tarvittavien tukitoimien järjestämisessä opiskelijoiden osaamisvajeiden paikkaamiseksi, opintojen etenemiseksi ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Tutkimusten perusteella voidaan päätellä, että oppimisvaje sekä yksinäisten ja ahdistuneisuutta kokevien opiskelijoiden määrä on koronapandemian aikana kasvanut. Poikkeusoloissa tapahtunut opiskelu on koettu henkisesti kuormittavaksi ja tilanne on vaikuttanut merkittävästi opiskelijoiden jaksamiseen ja opiskelumotivaatioon. Koulutuksen tasa-arvon toteutumisen kannalta huolestuttavaa on myös se, että oppimisen ja koulunkäynnin tuki on toteutunut ”normaalitilannetta” heikommin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on reagoinut nopeasti havaittuihin epäkohtiin ja suunnannut toimialallaan mittavat lisärahoitukset poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi - ilman merkittäviä julkisen vallan toimia koronakriisi lisää entisestään eriarvoisuutta. Lukiokoulutuksessa valtionavustuksilla on tuettu koulutuksen järjestäjiä koronavirustilanteen aiheuttamien opetukseen, ohjaukseen ja tukitoimiin liittyvien lisäresurssitarpeiden rahoittamisessa. Ammatillisessa koulutuksessa lisärahoitusta on kohdennettu erityisesti koulutuksensa keskeyttäneiden tai keskeyttämisuhan alla olevien opiskelijoiden opiskelun ohjaukseen ja tukeen sekä valmistumassa olevien opiskelijoiden opinto-ohjaukseen ja näyttöjen mahdollistamiseen.

Lukiokoulutuksen järjestäjille on myönnetty valtionavustusta koronavirustilanteen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi vuosina 2020 ja 2021 yhteensä 32 537 000 euroa. Vuonna 2020 myönnettiin 17 miljoonaa euroa lukio-opintojen kertaamiseen ja tukitoimenpiteisiin opiskelijoille ja tämän lisäksi 537 000 euroa ylioppilastutkinnon kokeiden uusimisesta aiheutuneisiin ylimääräisiin kustannuksiin. Vuonna 2021 myönnettiin 15 miljoonaa euroa osaamisvajeiden paikkaamiseen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin vahvistamiseen. Lisäksi vuonna 2020 Ylioppilastutkintolautakunnalle myönnettiin 1 248 000 euroa koronavirustilanteesta aiheutuneisiin

lisäkustannuksiin. Vuoden 2022 toisessa lisätalousarviossa osaamisvajeiden paikkaamiseksi ja opiskelijoiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi on varattu 17 miljoonaa euroa.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjille on myönnetty lisärahoitusta koronavirusepidemian johdosta tarvittaviin tukitoimiin osaamisvajeiden paikkaamiseksi tähän mennessä yhteensä 52,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2020 myönnettiin 30 miljoonaa euroa koulutuksessa keskeyttäneiden tai keskeyttämisuhan alla olevien opiskelijoiden ohjaukseen sekä valmistumassa olevien opiskelijoiden opinto-ohjaukseen ja näyttöjen mahdollistamiseen. Vuonna 2021 myönnettiin 22,5 miljoonaa euroa keskeyttämisen ehkäisemiseen, opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäämiseksi, osaamiserojen tasoittamiseksi ja valmistuvien ammattiosaamisen varmistamiseksi. Vuoden 2022 toisessa lisätalousarviossa osaamisvajeiden paikkaamiseksi ja opiskelijoiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi on varattu 26 miljoonaa euroa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltohenkilöstön mitoitukset on kirjattu lakiin

Hallituskaudella on myös valmisteltu lainsäädäntömuutos oppilas- ja opiskelijahuollon kuraattorien ja psykologien henkilöstömitoituksista. Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia muutettiin siten, että lakiin lisättiin psykologien ja kuraattoreiden mitoitusta koskevat säännökset. Psykologi- ja kuraattoripalveluita järjestettäessä saa yhtä kuraattoria kohden olla enintään 670 opiskelijaa ja yhtä psykologia kohden enintään 780 opiskelijaa. Samalla kuraattorin kelpoisuutta täsmennettiin. Laki tuli voimaan vuoden 2022 alusta lukien.

Ohjeistus kohtuullisista mukautuksista

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tarpeellisena selvittää kertomuksessa esitettyä tarvetta ohjeistukselle kohtuullisista mukautuksista koulutuksissa oppimistilanteiden, oppilasvalinnan, kuljetusten ja opetushallinnon osalta.

Katsomusaineiden opetuksen kehittäminen jatkuu

Tänä keväänä julkaistiin opetus- ja kulttuuriministeriö toimeksiannosta tehty selvitys katsomusaineiden opetuksen nykytilasta ja uudistamistarpeista. Selvityksen mukaan nykyisin kahteen oppiaineeseen jakautuva katsomusaineiden opetus kohtaa tulevaisuudessa merkittäviä haasteita väestömuutosten ja katsomuksellisen moninaisuuden lisääntyessä. Selvityshenkilöt esittivät katsomusaineiden opetukselle kehittämisryhmää, joka ohjaisi näiden aineiden kehittämistä. Ryhmän on tarkoitus aloittaa työskentely vielä tämän hallituskauden aikana. Kehittämisen lähtökohtina selvityksen mukaan tulisi pitkällä aikavälillä olla katsomusaineiden yhteisten osien lisääminen ja elämänkatsomustiedon opetuksen avaaminen lukio-opinnoissa myös uskontokuntiin kuuluville. Ryhmään kuuluisi opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen asiantuntijoiden lisäksi poliittisia päättäjiä.

Kommentit suosituksiin luvussa Jokaisen lapsen ja nuoren on saatava kokea olevansa arvokas omana itsenään

Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet

Oppivelvollisuuden tavoitteena on turvata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti. Lisäksi oppivelvollisuuden tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa, kaventaa oppimiseroja ja lisätä koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja lasten ja nuorten hyvinvointia.

Oppivelvollisuutta laajennettiin uudella 1.8.2021 voimaan tulleella oppivelvollisuuslailla (1214/2020) siten, että oppivelvollisuus päättyy jatkossa, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon. Oppivelvollisuuden laajentaminen tähtää siihen, että kaikki perusopetuksen päättävät jatkavat opintojaan ja siirtyvät joko välittömästi tai nivelvaiheen koulutuksen jälkeen toisen asteen koulutukseen.

Uuden tutkintokoulutuksen valmentavan (TUVA-koulutuksen) tarkoituksena on olla mahdollisimman joustava siirtymävaihe perusopetuksen ja toisen asteen tutkintokoulutuksen välillä. Oppivelvollisuusikäisten lisäksi uusi valmentavan koulutuksen koulutuskokonaisuus on tarkoitettu myös muille jatko-opintovalmiuksia tarvitseville henkilöille, kuten maahanmuuttajille ja aikuisopiskelijoille. Tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta järjestetään myös vaativan erityisen tuen opiskelijoille, joka mahdollistaa oppivelvollisuuden laajentamisen myötä koulutuksen myös kaikkein eniten erityistä tukea tarvitseville vammaisille opiskelijoille.

Tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon. Tämä edellyttää, että myös vammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat nuoret saavat opiskelupaikan ja tarvitsemansa tukipalvelut. Erityisen tuen ja siihen liittyvien tukipalvelujen seurannan tavoitteena on varmistaa, että tämä tavoite toteutuu kaikkialla Suomessa.

Oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvään eduskunnan vastaukseen (EV 218/2020 vp) sisältyy lausumia, jotka liittyvät vammaisten opiskelijoiden asemaan. Eduskunta edellyttää (3. lausuma), että hallitus seuraa ja varmistaa sen, että erityistä tukea tarvitseville ja vammaisille nuorille taataan opintojen kannalta olennaiset tukivälineet. Lisäksi eduskunta edellyttää (4. lausuma), että hallitus antaa sivistysvaliokunnalle selvityksen toimenpiteineen siitä, miten vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarvitsemien tukipalveluiden saatavuus toteutetaan eri organisaatioiden välisellä yhteistyöllä niin, että se selkeyttää ja parantaa tukipalveluiden saatavuutta ja oikea-aikaisuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt yhteistyössä STM:n kanssa selvityksen edellä todettujen lausumien johdosta. Selvityksen valmistelu on käynnistetty vuoden 2021 aikana yhteistyössä STM:n kanssa ja selvityksen aikana on tarkoitus tehdä tiivistä yhteistyötä keskeisten sidosryhmien kanssa.

Selvitystyö tulee jakaantumaan kolmeen osavaiheeseen. 1) Vuonna 2021 kuvataan nykytila, muun muassa voimassa oleva lainsäädäntö ja sen toimivuus ottaen huomioon kytkennät opiskeluhuoltoon. Nykytilan kuvauksessa otetaan huomioon myös sosiaali- ja terveyspalveluiden mahdollinen siirto hyvinvointialueille. 2) Kevään 2022 aikana selvitetään palveluiden ja tukitoimien saatavuuden nykytila koulutuksen järjestäjille ja opiskelijoille suunnatuilla kyselyillä. Kyselyillä selvitetään muun muassa tukivälineiden saatavuutta oppilaitoksissa sekä oppimisen tueksi tarvittavien terveys-, mielenterveys-, sosiaali- ja vammaispalvelujen saatavuutta ja toimivuutta. 3) Selvityksessä esiin nousseiden kehittämistarpeiden pohjalta tehdään syksyllä 2022 ehdotukset tarvittavista toimenpiteistä mukaan lukien mahdolliset lainsäädännön muutostarpeet. Tässä yhteydessä ratkaistaan myös jatkoseurannan kohteet ja toteutus. Selvityksen perusteella ilmenevien lainsäädännön muutostarpeiden jatkovalmistelusta päätetään erikseen. Julkaisu selvityksen tuloksista on tarkoitus julkaista vuoden 2022 loppuun mennessä.

Erityisen tuen ja siihen liittyvien tukipalvelujen seurannan tavoitteena on varmistaa, että myös vammaiset ja muut erityistä tukea tarvitsevat nuoret saavat opiskelupaikan ja tarvitsemansa tukipalvelut. Seurannassa kiinnitetään huomiota myös muihin tukea tarvitseviin opiskelijoihin ja heidän mahdollisuuksiinsa saada tarvitsemaansa palvelua, esimerkiksi tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.

Oppivelvollisuuden seurantasuunnitelman muut teemat ovat seuraavat: Oppivelvollisten koulutukseen hakeutumista ja pääsyä koulutukseen seurataan vuosittain ottaen huomioon keskeiset hakeutumiseen liittyvät ajankohdat, kuten yhteishaun aikataulut. Seurannan tavoitteena on varmistaa, että kaikki oppivelvolliset hakeutuvat perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen ja myös saavat opiskelupaikan. Osana seurantaa kehitetään rekistereitä ja raportointipalveluja, jotta pystytään seuraamaan systemaattisesti kaikkien oppivelvollisten hakeutumista ja koulutukseen pääsyä.

Opetuksen osalta seurannan keskiössä ovat opetuksen ja ohjauksen laatu ja koulutuksen tuottama osaaminen. Erityishuomiota kiinnitetään pätevien osaajien saamiseen molemmilla kansalliskielillä.

Opiskelijoiden hyvinvointia ja uudistuksen mahdollisia vaikutuksia hyvinvointiin seurataan hyödyntäen kouluterveyskyselyä, opiskelijapalautteita (Arvo-opiskelijapalaute, Amisbarometri ja Lukiolaisbarometri) sekä Kansallisen Koulutuksen Arviointikeskuksen (Karvi) opinto-ohjauksen arviointia 2022–2024, johon sisällytetään hyvinvointiin liittyviä teemoja.

Hallitusohjelman mukaan oppivelvollisuustehtävään liittyvien erilaisten koulutusmuotojen järjestäjille korvataan täysimääräisesti oppivelvollisuusuudistukseen liittyvät kustannukset. Seurannan tavoitteena on varmistaa, että kirjaus toteutuu. Kustannustiedonkeruisiin perustuvan määrällisen seurannan lisäksi tehdään erillinen selvitys, miten koulutuksen järjestäjät käytännössä huolehtivat siitä, että opiskelijat saavat tarvitsemansa oppimateriaalit ja työvälineet käyttöönsä (2022–2023).

Uudistuksen tavoitteiden toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi tehdään laajana tieteellisenä tutkimuksena, esimerkiksi valtioneuvoston TEAS-hankkeena 2024. Kokoavassa tutkimuksessa hyödynnetään teemakohtaisista seurannoista, selvityksistä, tutkimuksista ja arvioinneista saatavaa tietoa. Ensimmäiset oppivelvolliset opiskelijat valmistuvat vuonna 2024. Uudistuksen vaikutukset koulutustason nousuun, oppimiserojen kaventumiseen ja työllisyysasteen paranemiseen näkyvät vasta seuranta-aikaa pitemmällä

aikavälillä ja edellyttävät vuoden 2024 jälkeenkin jatkuvaa seurantaa. Seurannan toteutuksesta vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus yhdessä.

Työelämään tutustuminen (TET) ja opinto-ohjaus

Kertomuksessa nostettiin esiin myös työelämään tutustumisjaksojen (TET) ja opinto-ohjauksen ongelmallisia näkökulmia liittyen etenkin vähemmistöihin kuuluviin nuoriin, vammaisiin nuoriin ja romaninuoriin. Opetus- ja kulttuuriministeriö on kertomuksessa esitetyn tavoin ollut huolissaan opinto-ohjaukseen liittyvistä ongelmista. Opinto-ohjauksen kehittämisohjelmaa on toteutettu tiiviissä yhteydessä oppivelvollisuuden laajentamisen valmistelun sekä *Oikeus oppia* -ohjelman sekä *Oikeus osata* -ohjelman sekä lukiokoulutuksen laatuohjelman kanssa.

Tänä keväänä on julkaistu Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan sarjassa raportti *Työelämään tutustumisjaksojen toteutus, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja saavutettavuus perusopetuksen aikana*. Tutkimuksessa selvitettiin TET-jaksojen toteutusta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja saavutettavuutta perusopetuksen aikana. TET-jaksoon osallistuu koko perusopetuksen kulloinenkin ikäluokka. Tutkimuksessa selvisi, että TET-jakso on nuorille hyvin erilainen kokemus, johon vaikuttavat muun muassa oppilaan oma tilanne, tausta, koulujen ohjauskäytännöt sekä paikka, jossa TET-jakso suoritetaan. Tällä hetkellä ei ole käytettävissä kattavaa seurantatietoa TET-jaksojen toteutumisesta, eikä myöskään esimerkiksi siitä, millaisissa TET-paikoissa oppilaat ovat olleet. Ei siis pystytä varmuudella tietämään, millaista eriytymistä sukupuolen, kieli- tai kulttuuritaustan tai sosioekonomisen taustan perusteella tapahtuu. On kuitenkin syytä olettaa, että näillä tekijöillä on vaikutusta siihen, miten TET-jaksot toteutuvat. Tästä johtuen TET-jaksoja tulisi seurata systemaattisemmin tätä tarkoitusta varten perustettavalla seurantajärjestelmällä. Lisäksi tulisi perustaa kansallinen ja paikallinen TET-kehittäjän tehtävä. TET-jaksoja varten tulisi luoda ohjausmalli sekä tuoda helposti saataville erilaista materiaalia TET-jaksoihin liittyen. TET-jaksot tulisi myös kytkeä vahvemmin osaksi koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Opinto-ohjauksen osalta seurataan ja arvioidaan erityisesti oppivelvollisuusuudistuksen yhteydessä käyttöön otettujen uusien tai vahvistettujen opinto-ohjauksen muotojen laatua, määrää ja resursointia sekä opinto-ohjauksen kohdentumista ja riittävyyttä. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten etenkin opinto-ohjausta eniten tarvitsevat saavat ohjausta ja tukea koulutusvalintoihin ja koulutukseen kiinnittymiseen. Seurannassa tarkastellaan opintoihin kiinnittymistä ja yhteisöllisyyden vahvistamista, joita tuetaan myös vuosina 2020–2022 toteutettavien opinto-ohjauksen kehittämisohjelman, ammatillisen koulutuksen Oikeus osata -ohjelman ja lukiokoulutuksen laatuja saavutettavuusohjelman toimenpiteillä. Seuranta kohdistuu myös opinto-ohjaajien koulutukseen, koulutusmääriin ja osaamistarpeisiin sekä muun opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamistarpeisiin. Lisäksi seurannan kohteena olisivat erityisesti tutkinnon suorittamisaste ja keskeyttämisen ehkäisy (vaikuttavuus) sekä opinto-ohjauksen ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämisen rooli näiden oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteiden edistämisessä.

Kommentit suosituksiin luvussa Saamelaisten yhdenvertaisuutta ja oikeuksien toteutumista on parannettava

Koulutuspoliittiseen selontekoon varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kehittämisen tavoitteeksi on asetettu näiden palvelujen yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu koko maassa. Tavoitteen saavuttamisen edellyttämillä toimenpiteillä vahvistetaan myös saamenkielisten ja saamen kielten asemaa. Toimenpiteillä mm. parannetaan mahdollisuutta seurata ja ohjata lasten oikeuksien ja palveluiden yhdenvertaista toteutumista, ja rahoitusjärjestelmän uudistuksella huomioitaisiin nykyistä tehokkaammin kuntien eriytyvät olosuhteet. Myös saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen laadun ja sen kehittämisen kannalta tietopohjan ja -järjestelmien kehittäminen on tärkeää, jotta päätöksenteon pohjana on luotettava ja ajantasainen tieto. Lainsäädännön ja toimintakulttuurin kehittämisellä turvataan kaikkien lasten ja nuorten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellyttämä riittävä oikea-aikainen tuki ja matalan kynnyksen palvelut yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa.

Saamen kielten, saamenkielisen ja kaksikielisen saame-suomi opetuksen oppilasmäärät ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana kasvaneet erityisesti kotiseutualueen ulkopuolella. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen piirissä on noin 200 lasta. Tavoitteena on vahvistaa saamenkielisen varhaiskasvatuksen saatavuutta ja selkiyttää kielipesätoiminnan roolia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myös ryhtynyt erilaisiin toimenpiteisiin vahvistaakseen saamelaisten lasten ja nuorten kielellisten oikeuksien toteutumista. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa saamen kielten etäopetuspilotti, saamenkielisten varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen aloittaminen Oulun yliopistossa sekä kehitetty malleja saamen kielen ja saamenkielisten opettajien koulutukseen.

Saamen kielten etäopetuspilottia on vuodesta 2018 alkaen johtanut Utsjoen kunta ja sen koordinoinnista on vastannut Saamelaiskäräjät. Hankkeessa tarjotulla etäopetuksella pyritään tavoittamaan saamelaisalueen kuntien ulkopuolella olevia saamenkielisiä lapsia ja nuoria. Hankkeen tavoitteena on saattaa yhä useampi saamelaistaustainen oppilas saamen opetuksen piiriin ja luoda saatujen tulosten ja kokemusten kautta edellytykset saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen valtakunnalliselle vakinaistamiselle. Etäopetuspilottihanke toteutetaan ajalla 1.8.2018–31.8.2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuoden 2021 lopussa Oulun yliopistolle rahoitusta saamenkielisen varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksiin. Rahoitus on tarkoitettu saamenkielisen varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen koordinointiin ja toteutukseen monimuotokoulutuksena. Koulutukset alkavat syksyllä 2022. Myönnetyllä rahoituksella vastataan varhaiskasvatuksen opettajien osaaja- ja työvoimapulaan ja edistetään kelpoisuuksien saavuttamista nopeavaikutteisilla toimenpiteillä. Rahoituksilla toteutetaan tutkinto 30 varhaiskasvatuksen (20 aloituspaikkaa) ja varhaiserityiskasvatuksen (10 aloituspaikkaa) opiskelijalle.

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Ketterä korkeakoulu -hankkeessa on kehitetty uusia ja vaikuttavampia malleja saamen kielen ja saamenkielisten opettajien koulutukseen ja koulutettu

pohjoissaamen-, inarin- ja koltansaamenkielisiä opettajia. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt hankkeelle jatkoajan hankkeen loppuun viemiseen vuoden 2022 loppuun saakka sekä osittaisen avustuksen käyttötarkoituksen muutoksen. Hankkeessa laaditaan 10 vuoden suunnitelma saamenkielisten erityisopettajien, varhaiskasvattajien ja aineenopettajien kouluttamisesta Oulun yliopistossa sekä luokanopettajien koulutuksesta yhdessä Lapin yliopiston, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja saamelaisalueen kuntien kanssa.